

2. Декларація Тисячоліття Організації Об'єднаних Націй / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_621.
3. The state of food and agriculture 2012: investing in agriculture for a better future / Food and agriculture organization of the United Nations. – Rome: Economic and Social Development Department, 2012 – 165 p.
4. Trade and markets: Key publications. Food and Agriculture Organization / Офіційний сайт Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН. – Режим доступу: <http://www.fao.org/economic/est/issues/volatility/en/>.
5. Інтерактивна база законодавчих та нормативних документів Верховної Ради України / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/>.
6. "Ризики світової продовольчої кризи та виклики для України". Аналітична записка / Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/401/>.
7. World Urbanization Prospects, the 2011 Revision. Final Report with Annex Tables / United Nations. – New York, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, 2012 – 302 p.
8. International Trade Statistics 2012 / World Trade Organization. – Switzerland: WTO Publications, 2012. – 269 p.
9. Research and analysis World Trade Report 2012 Trade and public policies: A closer look at non-tariff measures in the 21st century / World Trade Organization. – Switzerland: WTO Publications, 2012. – 247 p.
10. Annual report 2011: Export impact for good / International Trade Centre/ - International Trade Centre Publications, 2012. – 94 p.
11. International Trade and Market Access Data / Статистичний портал. Офіційний сайт Світової організації торгівлі. – Режим доступу: http://www.wto.org/english/res_e/statistics_e/.
12. Чириченко Ю.В. Генезис парадигм світової продовольчої політики / Ю.В. Чириченко // Вісник Академії митної служби України. – Дніпропетровськ : АМСУ, 2010. – № 2 (44). – С. 85–94.
13. Чириченко Ю.В. Ієрархічна структура екзогенних та ендемогенних інституціональних продовольчих потреб / Ю.В. Чириченко // Культура народів Причорномор'я. – Сімферополь, 2011. – № 209. – С. 82–84.

Рецензент – д.е.н., професор Плаксієнко В. Я.

УДК: 631.11:[322.33+658.27](477.54)

ЗЕМЕЛЬНО-РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СІЛЬСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Шелудько В. М., аспірант

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

У статті розглянуто проблеми використання земельно-ресурсного потенціалу в сільському господарстві Харківської області на сучасному етапі аграрної реформи.

The problems of national land - resources influence on the profitability of agrarian enterprises at the modern stage of Kharkiv region of agrarian reform are considered in the paper.

Постановка проблеми. Основними чинниками у виробництві сільськогосподарської продукції та забезпеченні продовольчої безпеки країни є ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств. Забезпеченість підприємства ресурсами визначає напрямок його діяльності, розмір виробництва, та, у зв'язку з цим, має прямий вплив на ефективність виробництва в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні і практичні аспекти формування, забезпечення та оцінки земельно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств присвятили свої праці відомі вітчизняні вчені-

аграрники: І. І. Лукінов, І. М. Онищенко, Б. Й. Пасхавер, В. М. Трегобчук [1, 2]. Проблеми ефективного використання та відтворення ресурсного потенціалу в аграрному секторі досліджували В. Я. Месель-Всселяк, О. В. Ульяновченко, М. М. Федоров, В. Й. Шиян та ін [3-6].

Постановка завдання. Метою статті є аналіз стану земельно-ресурсного потенціалу в сільському господарстві на прикладі Харківської області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Земельно-ресурсний потенціал - це сукупність земельних, трудових і матеріальних ресурсів, призначених для виробництва сільськогосподарської продукції.

Сучасний стан земельно - ресурсного потенціалу в Харківській області розпочнемо з розгляду загальної структури земельного фонду.

Територія області — 31,4 тис. км, що складає 5,2 % території України. Територія області має відмінності в природних і економічних умовах, в складі і характері використання сільськогосподарських угідь та ґрунтового покриву, тому умовно вона поділяється на п'ять природно-кліматичних підзон: північно-західна лісостепова (9 районів), північна лісостепова:(5 районів), південна степова: (7 районів), східна степова: (6 районів) (табл. 1).

Таблиця 1

Склад земельних угідь Харківської області у розрізі природно-кліматичних підзон на 01.01.2011 р., тис. га

Райони	Загальна площа, га	Сільсько-господарські угіддя	З них				Ліси та лісо-вкриті площі
			рілля	багаторічні насадження	природні кормові угіддя	перелоги	
Північно-західний лісостеповий (9)	910,6	659,1	529,5	15,2	107,5	0,7	165,1
Північний лісостеповий (5)	595,7	458,9	357,2	13,1	84,1	4,1	77,4
Південний степовий (7)	771,0	672,6	556,8	9,2	103,9	1,7	38,3
Східний степовий (6)	817,1	614,8	448,4	6,6	128,8	12,0	130,5
Всього:	3141,9	2405,4	1891,9	49,3	427,9	14,1	416,1

Джерело. Розраховано за ф.б-зем. «Звіт про наявність земель та їх розподіл по землекористувачах, власниках землі, угіддях та за видами економічної діяльності» по Харківській області

Сільськогосподарські угіддя займають 77,0 % всієї площі регіону. Харківська область характеризується високою розораністю, так як частка рілля в загальній площі становить – 1891,0 тис.га. (80%). Під природними кормовими угіддями знаходяться площі малопродуктивних сіножатей, вигонів і пасовищ, які розташовані переважно на схилах ярів і балок. Вони займають 17,7% сільськогосподарських угідь. Незначні площі серед сільськогосподарських угідь займають багаторічні насадження та перелоги – 2,0 % та 0,6% (табл. 1).

Інтенсивна експлуатація та нераціональна система землекористування призвела до тяжких екологічних наслідків, а саме наявності таких проявів деградації земель як ерозія, яка складає 52,8 % від загальної площі угідь. Внаслідок великих витрат і низької врожайності на цих землях значно знижена продуктивність, а внаслідок ерозії ґрунтів ми втрачаємо орну землю, луки, водоймища.

В основі відтворення родючості ґрунтів та стабілізації землекористування в цілому також можна досягти шляхом скорочення землі в обробітку, культури землеробства в балансі інтересів рослинництва і тваринництва, оскільки головним завданням агропромислового комплексу України залишається забезпечення продовольчої та екологічної безпеки населення.

Для виробництва потрібної продукції необхідно освоїти ґрунтоводоохоронну, екологічно врівноважену систему землеробства. В основі системи землеробства – є збереження родючості ґрунтів не тільки шляхом припинення втрат гумусу, а й його накопичення. Статистика свідчить, що за сучасних умов землеробства щорічні втрати гумусу становлять 600-700 кг/га. Втрати поживних речовин з ґрунту досягають 100 кг/га і більше. Навіть при низьких врожаєх сільськогосподарських культур від’ємний баланс елементів живлення у землеробстві становить понад 60 кг/га. Для повного відтворення запасів гумусу потрібно вносити щороку 320-340 млн т органічних добрив та на 1 гектар ріллі по 10-12 т., а господарствами області в останні роки було внесено лише по 1,5-2,5 тонни. Раніше підтримка цього балансу «лягала на плечі» вітчизняного тваринництва. Проте поголів’я худоби в Харківській області, як і в Україні в цілому, зведено нанівець. Нині на 1 га ріллі в області припадає вдесятеро менше великої рогатої худоби, ніж у країнах Західної Європи. За даними Національної академії аграрних наук України за 2010 рік, під урожай агрокультур в останні роки вносилося в середньому в 17 разів менше органічних добрив, ніж потрібно. Ґрунт без органічних речовин виснажується, зменшуються врожаї. Так, втрата 0,1% гумусу в ґрунті знижує урожайність зерна на 0,5 ц/га [7].

Другою важливою складовою земельно – ресурсного потенціалу є матеріально – технічні ресурси, до аналізу яких ми переходимо.

На сучасному етапі стан машинно-тракторного парку в господарствах Харківської області критичний. В результаті фізичного та морального зносу основних виробничих фондів відбувається їх старіння, помітно знижується технічна оснащеність господарств, в результаті чого стримується застосування інтенсивних технологій, низьким залишається рівень механізації праці. Техніка відпрацювала свій нормативний строк служби на 60-70 %, а в деяких господарствах – взагалі на 100 %.

Таблиця 2

Динаміка парку тракторів, зернозбиральних та кормозбиральних комбайнів у сільськогосподарських підприємствах Харківської області

Роки	Трактори	Зернозбиральні комбайни	Кормозбиральні комбайни
1990	26228	4916	2694
1996	23614	3810	2140
2000	17185	2909	1458
2005	11635	2210	837
2009	9514	1917	533
2010	8800	1815	462
2011	8625	1844	423
2011 у % до 1990	в 3,0 рази	в 2,7 разів	в 6,4 рази
до 2010	98,0	101,6	91,6

Джерело: дані Головного управління статистики у Харківській області 2011

За досліджуваний період з 1990 - 2011 р. у сільськогосподарських підприємствах області парк тракторів зменшився втричі, зернозбиральних комбайнів також зменшився в 2,7 рази, кормозбиральних – у 6,4 рази (табл. 2.8). Таке становище не може не викликати тривогу за технічне оснащення сільського господарства. Це пояснюється зниженням купівельної спроможності більшості сільських господарств товаровиробників.

Третьою важливою складовою ресурсного потенціалу є трудові ресурси.

Трудові ресурси - один з економічних показників, які характеризують специфіку розвитку сільськогосподарського виробництва. Їх наявність або нестача обумовлюють вибір напрямку розвитку господарства. Більш трудомісткі культури вирощуються, як правило, там, де висока забезпеченість трудовими ресурсами. Однією з найважливіших складових ресурсного потенціалу є трудові ресурси. Основні показники використання трудових ресурсів у сільськогосподарських підприємствах Харківської області приведено в табл. 3.

Таблиця 3

Основні показники використання трудових ресурсів у сільськогосподарських підприємствах Харківської області

Показники	Роки					
	1990	1995	2000	2005	2010	2011
Валова продукція(у пост. цінах 2010р., млн.грн.)	12404,4	6255,7	3929,8	5206,1	4586,5	7293,5
Наявність основних засобів, млн.грн.	-	-	4470,0	2209,3	4045,6	5034,2
Середньорічна чисельність працівників, тис.чол.	170	152	105	52	35	37
Продуктивність праці, грн	72967,9	41166,2	37298,8	99392,9	132592,3	198138,1
Фондоозброєність, тис.грн.	-	-	42,4	42,5	115,6	136,1
Фондовіддача, грн.	-	-	0,9	2,4	1,1	1,4

Джерело: Стат. збір. «Сільське господарство України 2011» та розрахунки автора

Наведені дані табл. 3 свідчать про зростання показників протягом досліджуваного періоду, продуктивності праці, але це пояснюється значним скороченням чисельності працівників за період 1990-2011 рр. – в 4,6 рази, ніж дійсним її станом. Ефективність господарювання персоналу багато в чому залежить від професійно-кваліфікаційного складу працівників, доцільної кадрової структури.

Висновки. Отже, з вищевикладеного, можна відмітити, що ресурси, які використовуються в сільському господарстві характеризують природні, матеріально-технічні та соціально-демографічні умови відтворювального процесу в аграрному виробництві. Кількість наявних ресурсів, джерел їх відтворення й оновлення важливі для обґрунтування можливостей функціонування сільськогосподарських підприємств як у поточному періоді, так і в майбутньому. Взаємодія цих чинників і найскладніші процеси різної природи формують певні ефекти, тобто створюють масу споживчих вартостей, кількість та якість яких має відповідати суспільним потребам, забезпечувати конкурентоспроможність виробництва, зниження витрат виробництва, ефективного використання земельно - ресурсного потенціалу.

Література:

1. Лукинов И. И. Аграрный потенциал: исчисление и использование / И.И. Лукинов, И.М. Онищенко А. Б. Пасхавер // Вопросы экономики. – 1988. – № 1. – С. 12-14.

2. Відтворення та ефективне використання ресурсного потенціалу в АПК (теоретичні та практичні аспекти) / відпр. ред. акад. УААН В. М. Трегобчук. – К. : Ін-т економіки НАНУ, 2003. – 259 с.

3. Месель-Веселяк В. Я. Форми господарювання і земельні відносини в сільськогосподарському виробництві України / В. Я. Месель-Веселяк, М. М. Федоров // Економіка АПК. – 1996. – № 12. – С. 12-19.

4. Ульяновченко О.В. Формування та використання ресурсного потенціалу в аграрному секторі: Монографія, 2006. – Харків. – 357 с.

5. Федоров М. М. Трансформація земельних відносин до ринкових умов / М. М. Федоров // Матеріали 11-их річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів – аграрників.-К.:ННЦ «ІАЕ», 2009.- 518 с.

6. Шиян В. Й. Ефективність використання виробничого потенціалу колгоспів і радгоспів / В. Й. Шиян. К. : Урожай. - 72 с.

Рецензент – д. е. н., професор Ульяновченко О. В.

УДК: [631.14+631.1.016.4]:332.3

СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ТА КОНЦЕНТРАЦІЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА – ВИЗНАЧАЛЬНІ ЧИННИКИ СТАЛОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Шелудько К. В., аспірант

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

У статті розглянуто проблеми, що визначають фактори стійкого землевикористання в сільськогосподарських підприємствах Харківської області.

The problems of the main determination of sustainable land-tenure on the profitability of agrarian enterprise at the modern stage of agricultural in the Kharkiv region of agrarian reform are considered in the paper.

Постановка проблеми. Обґрунтування сталого розвитку, раціонального використання земельних ресурсів набувають все більшої гостроти, адже рівень земельних відносин на сьогодні не відповідає сучасним вимогам господарювання і не створює реальних умов для ефективного використання земельно-ресурсного потенціалу нашої країни. Для вирішення цієї глобальної проблеми необхідний комплексний підхід, який включає розгляд економічних, соціальних, екологічних, правових та інших проблем землекористування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних аспектів особливостей формування сталого землекористування для ефективного використання сільськогосподарських угідь висвітлено у працях: В. Я. Месель-Веселяка, О. В. Олійника, Д. В. Шияна, С. А. Андрющенка, Б. Данилишина, І. В. Кошкалди, І. І. Лукінова та інших [1-6].

Постановка завдання. Метою статті є дослідити як спеціалізація та концентрація сільськогосподарського виробництва впливає на сталість землекористувань в агроформуваннях Харківської області.

Виклад основного матеріалу дослідження. На нашу думку формування сталого землекористування, як основного засобу (базису) виробництва сільськогосподарства має включати низку послідовних систематичних заходів, а саме через визначення: 1) чіткої спеціалізації, 2) концентрації, і як наслідок – 3) інтенсифікації, які за тих чи інших умов можуть мати як пози-